

Indsamling og kassation

– på arkæologiske udgravninger ved Odense Bys Museer

Museerne er ikke længere naturgivne størrelser og skal i stigende grad argumentere for relevansen af brugen af samfundets midler. Det gælder ikke mindst inden for arkæologien, hvor stort set alle undersøgelser er bygherrebetalte. Det er derfor afgørende, at udgravningerne og herunder indsamlingen af arkæologiske genstande er begrundet i forskningsmæssige prioriteringer og ikke blot betinget af en forestilling om, at alt er lige vigtigt.

Landets arkæologiske museer arbejder i skrivende stund på at færdiggøre deres bud på varetagelsen af arkæologien inden for deres ansvarsområde. I de kvalitetskrav som Kulturstyrelsen kræver, at museerne skal leve op til, indgår udarbejdelsen af strategier for hver af de fem museumssøjler, herunder indsamling.

Museernes indsamling har de seneste år været til diskussion. Dette skyldes en række praktiske og ikke mindst økonomiske forhold, hvor ressourceforbruget i de forskellige led i processen fra indsamling over registrering og konservering til magasinering alle udgør store udfordringer. For at museerne samtidig skal kunne leve op til sine forsknings- og formidlingsmæssige forpligtigelser, er det inden for disse områder nødvendigt at være fokuseret. I en tid hvor midlerne også i museumsverdenen er under pres, skal det overvejes, hvordan ressourcerne anvendes bedst muligt. F.eks. har regionale og emnemæssigt specialiserede indsamlingsstrategier, udskillelse og kassation længe været flittigt diskuteret inden for Nyere Tids fagområde.

Arkæologien er som videnskab i langt højere grad end f.eks. Nyere Tid afhængig af de materielle levn. En regional indsamlingsstrategi inden for arkæologi er derfor ikke mulig eller ønskværdig, da tilstedeværelsen af et fyldestgørende kildegrundlag for hver enkelt lokalitet og dens konkrete problemstillinger er nødvendig. Samtidig opnås der ofte langt større pladsbesparelser på magasinerne ved at udskille eller ikke fysisk indsamle et nyere tids objekt – høstmaskiner e.l. – end en arkæologisk genstand, der langt overvejende fylder mindre. Også arkæologien er dog nødt til at forholde sig til samfundets krav om det mest hensigtsmæssige ressourceforbrug; ikke mindst set i

lyset af, at den arkæologiske virksomhed for langt størstepartens vedkommende er bygherrefinansieret.

Den arkæologiske indsamling

Inden for arkæologien har man traditionelt indsamlet alle genstande og genstandstyper. Hertil kommer, at den stadige udvikling af nye naturvidenskabelige metoder har betydet en eksplosiv tilvækst i antallet af materialeprøver, der potentielt kan analyseres for dette og hint. Ofte hjemtages desuden prøver, som gemmes til fremtidens udvikling af nye metoder. Disse forhold skyldes den omtalte afhængighed af de materielle levn, men samtidig synes de også betinget af en forestilling om, at man ved at indsamle mest muligt, når (nærmere) en objektivitet i sine udsagn om forhistorien. Ikke sjældent konfronteres man med, at man ved ikke at indsamle alle sideskår, flintafslag e.l. kan risikere at miste informationer. Tænk, hvis man engang fik mulighed for at forsøge at sammensætte alle potteskår fra en gravning? Måske ville det give en viden om variationerne i karter, måske var der bevaret madskorpe på det skår, man ikke hjemtog osv.

Der vil være lokaliteter, hvor det er formålstjenligt at indsamle alle sideskår og/eller alle flintafslag, og de nævnte problemstillinger kan selvsagt være relevante at undersøge. Men det er en konkret afvejning af den enkelte lokalitets forskningsmæssige potentiale og problemstillinger, der afgør dette, ligesom det i øvrigt gælder ved alle aspekter i enhver udgravning. Vi er som arkæologer uddannet til at kunne foretage denne prioritering og vurdering, og savner det enkelte museum specialviden på en konkret sag, er det muligt at indhente ekspertisen ved andre kolleger. Én ting er, at tid og midler formentlig kun meget sjældent vil

Tema: Indsamling og kassation

tillade, at man kan nå alle tænkelige og utænkelige facetter af en udgravning. Noget andet og vigtigere er, at hvis ikke man har et formål med indsamlingen, ja så bliver outputtet ikke godt nok. De arkæologiske levn udgør et – oftest meget – fragmenteret udsnit af de datidige forhold. Forestillingen om, at man blot kan samle sig til en objektiv beskrivelse af fortiden, er derfor utopisk og vil potentielt betyde datadød eller i hvert fald en risiko for at fokusere på de forkerte eller ikke mest relevante dele af et materiale. Materialet svarer groft sagt kun på de spørgsmål, vi stiller.

Et eksempel på at selv det bedste og største materiale kun udgør en forsvindende lille del af det oprindelige, kan hentes fra Ålborg Historiske Museums undersøgelser af den ældre jernalderlige byhøj Nr. Hedegård. Her var bevaringsforholdene for dyreknoget usædvanligt gode, og knoglerne fremkom i en mængde, så de stort set kunne skovles op. Trods disse viste beregninger, at hvis den anslåede befolkning igennem byhøjens levetid skulle ernære sig ca. halvt via animalske produkter, ville de udgravede knogler kun svare til under en promille af det reelle antal knogler, der har været til stede i datiden (Hesel 2009:238 ff.).

Mere generelt kan man sige, at der f.eks. allerede sker en prioritering eller selektering i det arkæologiske materiale ved den typiske udlægning af søgerender med 15-20 meters mellemrum i en forundersøgelse og ved at ikke alle anlæg snittes, ja endsige tømmes. Der er i alle disse processer mulighed for, at man ikke fanger væsentlige anlæg og fund. Det betyder selvsagt ikke, at man så i det område man nu en gang undersøger, ikke skal få det mest optimale ud af materialet. Men eksemplerne viser, at man skal være bevidst om fragmentationen af det materiale, man står tilbage med.

Indsamling på Odense Bys Museer

Ved Odense Bys Museer er der i flere år arbejdet strategisk med hver af de fem museumssøjler, og museet har nedskrevet retningslinjer for hele den arkæologiske virksomhed. Museet har indenfor det seneste år udarbejdet egentlige strategier for forskning og formidling. Arbejdet med egentlige strategier også for de tre resterende museumssøjler er iværksat og vil være afsluttet indenfor det kommende års tid. I museets igangværende strategiarbejde med de fem museumssøjler er et afgørende parameter en

sammentænkning af søjlerne mhp. at opnå en helhedsopfattelse i kulturarvsvaretagelsen. En samlet beskrivelse af retningslinjer og strategier findes i museets årsplan¹.

Museets indsamling og herunder den arkæologiske indsamling er helt overordnet forskningsbaseret. Den enkelte undersøgelse har egne problemstillinger og potentialer, der skal holdes op mod den generelle *stand der forskning*. Det betyder bl.a., at selvom der opsættes generelle retningslinjer for indsamlingsstrategien, vil der – naturligvis – kunne forekomme situationer, hvor man afviger herfra.

Helt konkret har vi besluttet, at hovedreglen er, at genstande i flint og keramik kun hjemtages, hvis de har en udsagnsværdi i forhold til datering, funktion eller evt. andre særlige forhold. Det betyder, at man ikke uden videre hjemtager alle sideskår, ukarakteristiske flintafslag o.l. Kværn- og knusesten hjemtages kun i helt ekstraordinære tilfælde, men registreres i stedet med foto og beskrivelse i felten. Jordprøver hjemtages altid med et formål og kun i særlige tilfælde til "fremtidige undersøgelsesmuligheder". I forhold til det forskningsmæssige udbytte engang i fremtiden er problemet, at det kan være vanskeligt at forudsige hvilket materiale eller lag, man præcist skal udtage fra, for at det skal give mening – også i fremtiden. Hertil kommer det praktiske forhold, at konsekvensen af at hjemtage prøver til "kommende analysemetoder" er, at prøverne ofte reelt kommer til at henstå i et mørkt hjørne i et magasin og gradvist går til på den ene eller anden måde. I min optik er det indenfor dette felt langt mere frugtbart, at man til stadighed forsøger at udbygge samarbejdet mellem arkæologien og grænsevidenskaberne for derigennem at bringe nye materialeanalyser og metoder i spil i den arkæologiske undersøgelse og at afprøve disse, mens undersøgelsen kører.

Museets færdigudbyggede indsamlingsstrategi vil ikke revolutionere måden, vi i dag udfører vores indsamling på, men vi skal være opmærksomme på, at andre faggrene har vanskeligt ved at forstå, hvorfor det er nødvendigt at fylde magasinerne med helt ens typer af flintøkser, pilespidser, lerkar mv. Hvorfor kan man ikke bare nøjes med et foto og en beskrivelse, spørger man. Jeg kan sagtens finde argumenterne for nødvendigheden heraf, men vi skal være bevidste om, hvad vi er oppe mod og selv være i offensiven for at kunne sætte en dagsorden.

Litteratur

Hesel, A. 2009

Husdyr og vildt fra Nr. Hedegård.

I : Runge, M. 2009: *Nørre Hedegård. En nordjysk byhøj fra ældre jernalder.*

Nordjyllands Historiske Museum og Jysk Arkæologisk Selskab, s. 209-240.

Noter

1. <http://museum.odense.dk/odense-bys-museer/organisation/aarsplan.aspx>